

MIŁOSZ. A KRISTÁLYOS IDŐ

Miloszt Berkeley-ben már két hónap múlva teljes állású (*tenure*) oktatóvá léptették elő, majd hamarosan kinevezték a szláv nyelvek és irodalmak professzorává. Megkapta az amerikai állampolgárságot is. A család életkörülményei rohamosan javultak. 1962-ben családi házat vettek szép nagy kerttel egy Berkeley fölé magasodó dombon, kilátással a San Francisco-öbölre. „A lengyel irodalom professzora és költő vagyok – vagyis az, ami mindig is lenni szerettem volna” – írta 1962-ben Jerzy Andrzejewskinek. Professzorként sikeresen beilleszkedett, költőként azonban úgyszólván légüres térbe került. Az első kaliforniai évtized végén neve még teljesen ismeretlen volt Amerikában.

Tanárként a lengyel irodalom és kultúra hagyományos képével kellett megküzdenie, amelyet a romantikus nemzeti önszemlélet sablonjai határoztak meg, és amelyet Amerikában természetesen értetlenség, sőt nyílt ellenszenv és gúny fogadott. Ezért 1964 végén nekilátott egy új, a messianisztikus-nacionalista hangoltságtól mentes lengyel irodalomtörténet megírásának, amely *The History of Polish Literature* címmel New Yorkban, a Macmillan kiadónál jelenik meg 1969-ben.

Az évek során legtehetségesebb hallgatóiból létrehozott egy műfordítói műhelyt. A 20. század legjelentősebb lengyel költőit fordították angolra. Egy válogatás *Postwar Polish Poetry* címmel 1965-ben jelent meg. Az antológia és Miłosz számos tanulmánya, előadása nagyot lendített a kortárs lengyel irodalom amerikai ismertségén. Így történt, hogy az évtized végére – ha költőként nem is – Zbigniew Herbert fordítójaként, akinek amerikai népszerűségét ő alapozta meg, ismerni kezdték a nevét. Legtöbb egyetemi kollégája azonban még akkor sem sejtje, hogy verseket ír, amikor majd Nobel-díjat kap.

A nagy létszámú amerikai lengyel emigrációval sem volt több szerencséje. Annak fő tömegét ekkor még a Galíciából kivándorolt, írástudatlan parasztok és azok utódai alkották. Az értelmiséget a háború alatti és utáni emigráció, a régi Lengyelország menekültjei képviselték, akik a „kommunistagyanús” Miloszt eleve ellenszennel fogadták.

Amerikában, a gazdag kaliforniai egyetem kampuszán az idő is másképpen múlt, mint a feszültségek szaggatta, politikai és kulturális ellentétektől megosztott Európában. Mintegy felfüggesztődött az évszakok nélküli örök tavaszban. Az elszigeteltséghez az időnkívülség sajátos aurája társult. A történelmi nyomás megszűnése, a magárahagyottság érzése, a megfosztódás (megszabadulás?) a közösségi imponderabilitáktól az alanyi nézőpont visszatérését eredményezte a hatvanas évek első felében írott versekben.

Első, teljesen Kaliforniában született kötete 1965-ben jelent meg Párizsban. Címét – *Gucio zaczarowany* (Az elvarázsolt Guszt) – Zofia Urbanowska (1849–1939) hasonló című meseregényéről (1884) kapta. Gusztit, a lusta és rossz kisfiút büntetésből léggé változtatják, így megismeri és megtanulja tisztelni a mező lakóit – és rengeteg hatszögletű szemével mindent jobban, pontosabban lát, mint akkor, amikor ember volt.

A légy szem facettáiban mintegy időkristályba fagyva kerülnek egymás mellé a gyermekkori litván vidék, a San Francisco-öböl és az emlékekben élő Párizs képei.

Miłosz korábbi pályaszakaszairól lásd a *Jelenkor* januári és márciusi lapszámain. A sztálinista Lengyelországgal való szakítást tárgyaló rész „A történelem démona” címmel a *Kalligram* áprilisi számában olvasható – *A szerk.*